

Födösök – födöstök

av Karin Neuschütz

Det är lunchdags för hönsen och jag går ut med en burk med havregrötresten från min frukost, finklippta spagettibitar, några småbitar av ett stekt fiskskinn och majs-korn från min egen lunch, allt ihopblandat i en smaklig röra. Gröten är lätt uppblött för att inte klistra fast sig i hönsgapen!

Så snart jag öppnar min ytterdörr och kommer ut med burken i handen svischar hönsen fram under buskarna och följer mig till hönsgården med ivriga steg, och där gör de vareviga dag om misstaget att hamna på fel sida gallret. En stund står de och glor på mig genom gallret medan de kraaaa-ar frustrerat. Efter någon minut kommer tuppen på att de måste gå runt till ingången och han leder myndigt och kompetent flocken under utstötande av ett par korta läten: - Kom, följ mig, jag ordnar det här, nu blir det mat!

Jag portionerar ut röran i blomfat som jag placerat på lådor eller tegelstenar så att maten undgår att smutasas när hönsen sprätter jord omkring sig.

Det är fascinerande att iaktta sina höns när de får mat – hur snabbt har de inte kollat in vad som bjuds och ryckt åt sig de bästa bitarna! Vid utfodringen är rangordningen högaktuell, kom inte här och försök, säger de högre rankade och motar bort alla konkurrenter. Finns det några särskilt goda smulor spridda i maten som delas ut, jagar alla hönorna runt mellan portionerna och plockar skickligt ut det bästa först. Därefter lugnar de ner sig och kan stå kvar vid en bunke en längre stund och stoppa i sig den mindre upphetsande maten.

Precis som för hästar, som också är rangordnade och gärna stökar runt mellan hötapparna, är det därför bra att ha fler skålar än det finns hönor, eller, när det gäller stora flockar, så långa tråg att det finns tomma platser på flera ställen, vilket underlättar för hönorna att byta plats ideligen, det vill säga födöstöka.

Höns har utmärkt syn och kan urskilja det minsta lilla korn på marken. I matröran utskiljer de också direkt de bästa bitarna. Mat som inte är så lockande, exempelvis pelleterat värfoder, kan bli mer intressant om det strös sparsamt på mörk jord, eller i ett fat med avvikande färg, där varje korn avtecknar sig tydligt mot underlaget. Likaså är helsäd spridd i golvströet alltid intressantare än samma slags helsäd serverad i automat. I naturen förekommer aldrig en så stark koncentration av fröer på en enda plats, som i ett fodertråg eller en automat. Höns har mycket tydlig drift att födoSÖKA, det är ingen utmaning för dem om all mat finns i en stor hög på ett enda ställe.

När matresterna innehåller fiskskinn, sönderklippta i små bitar som blänker intressant, kan man se hur den ätande hönan attackerar biten som om den vore en glänsande skalbagge, hon nyper tag och släpper, nyper tag och släpper och skakar biten för att ta livet av den. Först när den är ordentligt neutraliserad äter hon upp den med en slurk.

Små bitar av vanlig spagetti kan utlösa olika beteenden: en decimeterlång bit betraktas uppenbarligen som en mask, den får ett nyp i var ände och slukas sedan med en serie svälj-kråmanden. När hönan är en van spagettiätare hoppar hon över denna inspektion och kan till och med ta tag på mitten av biten så att den sväljs dubbel. Mycket små bitar spagetti eller ris verkar hönan uppfatta som myrugg eller små kokonger. Sådan mat kan också av den ovana hönan få en del små provnyp och släppas ner, vändas hit och dit några gånger innan de slukas. Men den vana konsumenten plockar i sig grynen i en väldig fart, det gäller att sno åt sig så många som möjligt innan någon annan hittar ens fina matställe.

Får en höna tag i en alltför stor bit för att hon genast ska kunna svälja den uppstår en situation liknande den när hon hittat något så gott som en stor skalbagge eller minigroda: det blir problem. Bytet är för stort och skulle kunna sprattla för vitalt för att hönan ska kunna sätta i sig det utan inledande hackningar och nyp. Det betyder att hon måste kunna lägga ner biten på en avskild plats där de andra inte kommer åt henne. Men flockinstinkten och resten av maten hindrar henne från att gå ifrån gruppen och gömma sig med kapet, med påföljd att flera av de andra hönorna genast inser att hon har hittat något extra värdefullt och så är jakten i full gång. Så snart hon försöker lägga ner bytet för att hacka på det, är det någon annan höna som snor det av henne. Till slut kommer en högt rankad dam och lägger beslag på fyndet, och då kan de andra inte mucka längre.

Tuppen kollar maten och lockar till sig hönorna med sitt speciella, lätt nasala matkluckande.

Han äter lite här och där, och alltid mycket snabbare än hönsen. Han tittar ideligen upp och söker av omgivningarna så att hönorna kan koncentrera sig på ätandet. Tuppen behöver inte lika mycket mat som hönorna, trots att han är större och tyngre. En höna som lägger ägg behöver dubbelt så mycket mat som en icke äggläggande. Tuppen är färdig långt innan hönorna pillrat i sig de sista smulorna och han börjar gå ut för att beta gräs, dock utan att locka med sig

damerna. Han vankar omkring och väntar otåligt på att de ska bli klara.

Efter maten vidtar ofta en stunds fjäderputs, det kan ju ha kommit lite spill här och var, och hönsen är så mätta efter den stora serien fynd de intagit, att födosökandet kommer av sig.

Matrester kan utgöra ungefär en tredjedel av hönsens dagliga matkonsumtion. Det är viktigt att inte ge hönsen alltför mycket och feta matrester. Här kommer ett hundraårigt citat som målande beskriver de fasor som då kan drabba ens höns:

”Vi hafva förstått att det fordras en viss försigtighet uti att hålla hönorna uti ständig värpning och så att de ej blifva feta, dvs att deras omsättning ej utbildar deras gödningsorganer, emedan det då går mycket fort att bilda fett i stora massor. Det är icke alls svårt att se om en höna fetnar, vi känna det på hennes bröst och inom kort på hennes mage hvori bilda sig hårda klumpar af fett som kännas som om det låg ägg deri färdiga att värpas. Så snart som hönan blir tillåten att fetna har det genast effect på värpningen, hennes inre fylles så småningom med fett, som gör henne olustig och tung, rent af sömning. Är hon förut en god värpare så kommer det fortfarande att bildas ägg och dessa kunna ej värpas utan samla sig och förorsaka döden. Så snart vi finna ett ägg utan skal (s.k. hinnägg) så hafva vi ett ganska säkert tecken att hönan blifvit

slapp och att ägget tillfölje fettbildning ej har bildats i vanlig ordning. Detta kan också visserligen uppstå af någon inflammation uti äggpassagen (ej äggstocken) men det är dock mera vanligt att denna oegentlighet uppkommer af fettbildning.

Skulle vi finna att hon då och då värper ägg med flat eller intryckt skal så kunna vi vara alldeles säkra om att hon fetnat, emedan detta visar att det finns hårdnader uti äggpassagen som ej gerna kunna vara annat än fett.”

(Ur ”Den Skandinaviska Hönsboken” af Alfred Lagergren, Norrköpings Förlags- & Boktryckeri-Aktiebolag 1907.)

Vid ett tillfälle satt jag i min hönsgård och upptäckte en fjäril, ett påfågelsöga, som fastnat i ett spindelnät där. Jag lirkade loss den, men den var alltför skadad för att klara sig, och därför erbjöd jag den till några unghöns. Fjärilen satt med hopfällda vingar på mitt finger. Jag sträckte fram den mot hönsen. De närmade sig mycket nyfiket och tänkte just ta fjärilen då den slog ut vingarna så att ögonen syntes. Effekten var dramatisk, alla hönorna ryggade förskräckta baklänges minst en halvmeter! Det var inte tal om att de ville smaka på den mer.

Skicka gärna in iakttagelser ni gjort om era höns matbeteenden och dela med er av tips om foderrutiner till Hanegällets övriga läsare!

